

SUN'IY INTELLEKT TEXNOLOGIYALARINING SOLIQQA TORTISH SOHASIDA
QO'LLANILISHI

Jamalova Gulchexra Babakulovna – Qarshi Davlat texnika universiteti “Axborot tizimlari va texnologiyalari” kafedrasida katta o‘qituvchisi.

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada sun'iy intellekt texnologiyalarining O'zbekiston Respublikasida soliqqa tortish sohasida qo'llanilishi tahlil qilinadi. Sun'iy intellektning asosiy tushunchalari, uning soliqqa tortish tizimidagi roli va imkoniyatlari ko'rib chiqilgan. Xususan, soliq jarayonlarini avtomatlashtirish, ma'lumotlarni tahlil qilish, soliq to'lovchilar uchun chat-botlar yaratish va soliq monitoringini takomillashtirish masalalariga e'tibor qaratilgan. Shu bilan birga, sun'iy intellektning huquqiy maqomi, uning soliqqa tortish tizimidagi o'rni va rivojlangan davlatlar tajribasi muhokama qilingan. Tadqiqot natijalari O'zbekistonning soliq tizimiga innovatsion texnologiyalarni joriy etish istiqbollari ko'rsatib beradi.

Kalit so'zlar: *sun'iy intellekt, soliqqa tortish, soliq nazorati, avtomatlashtirish, raqamli transformatsiya, blokcheyn, soliq monitoringi, chat-botlar, huquqiy tartibga solish.*

Bugungi kunda Sun'iy intellekt texnologiyalari jadal rivojlanmoqda. Shu bilan birga, butun dunyoda bu texnologiyaning ishlab chiqilishi, ishga tushirilishi, ishlashi, boshqa tizimlarga integratsiya qilinishi va qo'llanilishini tartibga soluvchi normativ-huquqiy va normativ-texnik hujjatlar deyarli mavjud emas. Sun'iy intellektdan foydalanish va uni rivojlantirishni huquqiy jihatdan ta'minlash masalasi nafaqat rivojlangan davlatlarda, balki O'zbekistonda ham dolzarb masalaga aylanmoqda. O'zbekistonda Sun'iy intellektdan foydalanish masalasi so'nggi yillarda tez sur'atlarda rivojlanmoqda. Jumladan, tibbiyot, sanoat, buxgalteriya hisob-kitoblari hamda maslahat berish sohalarida avtomatlashtirish jarayonlari kuzatilmoqda. Mamlakatimizda "Elektron hukumat" tizimi doirasida turli davlat xizmatlarini raqamlashtirish bo'yicha chora-tadbirlar amalga oshirilmoqda. Soliq sohasida esa Yagona soliq portali, "Soliq-servis" platformasi va onlayn soliq hisob-kitob tizimlari faol ishlatilmoqda.

Ilm-fan va texnikaning rivojlanishi Sun'iy intellektning turli hayot sohalariga faol joriy etilishiga olib kelmoqda, chunki bu texnologiya turli vazifalarni eng kam xarajat bilan maksimal samaradorlikda bajarishga qodir. Shu sababli, Sun'iy intellekt mavzusi O'zbekiston uchun ham dolzarb bo'lib, qonuniy tartibga solishni talab qiladi.

Sun'iy intellekt tushunchasi. Sun'iy intellekt, robot va robototexnika o'zaro bog'liq tushunchalardir. Robot – oldindan belgilangan dastur bo'yicha harakat qiladigan va turli mexanik operatsiyalarni bajarishga mo'ljallangan avtomatlashtirilgan qurilmadir. Robototexnika esa robotlarni loyihalash, qurish va ulardan foydalanish hamda ularni boshqarish uchun kompyuter tizimlarini ishlab chiqish bilan shug'ullanadigan fan va texnika sohasi hisoblanadi.

Sun'iy intellekt – bu kompyuter, robot yoki analitik tizimni inson kabi oqilona fikrlashga o'rgatish usullarini o'rganadigan texnologiyadir. Sun'iy intellektga ega bo'lgan intellektual tizimlar – muayyan predmet sohasiga oid ijodiy vazifalarni bajarishga qodir texnik va dasturiy majmualardir. Ular quyidagi asosiy komponentlardan iborat:

Bilim bazasi – ma'lumotlarni qidirish, saqlash va qayta ishlashga imkon beruvchi dasturiy vositalar;

Vazifalar yechimchisi – muammoni hal qilish uchun muqobil variantlarni izlash yoki mantiqiy xulosa chiqarish kabi strategiyalarni amalga oshiruvchi blok;

Intellectual interfeys – inson bilan o‘zaro aloqada bo‘lish imkonini beruvchi tizim.

Sun’iy intellekt va soliqqa tortish. Soliqqa tortish sohasida Sun’iy intellekt katta hajmdagi ma’lumotlarni aniqlik, samaradorlik va tezlik bilan qayta ishlash vositasi sifatida ishlatilmoqda. O‘zbekiston Respublikasi Davlat soliq qo‘mitasi soliq ma’lumotlarini avtomatik qayta ishlash va monitoring qilish bo‘yicha bir qancha innovatsion loyihalarni amalga oshirmoqda. Xususan, Sun’iy intellekt texnologiyalaridan quyidagi maqsadlarda foydalanish mumkin:

Soliq bildirishnomalarini qayta ishlash – robot skanerlash orqali olingan ma’lumotlarni soliq bazasiga kiritadi;

Soliq bazasidagi qoldiq summalarini hisoblash – hisob raqamlaridagi qoldiqni oldindan prognoz qilish va chegirmalar yordamida tuzatish kiritish;

Soliq to‘lovlarini tezkor amalga oshirish – yer solig‘i, foyda solig‘i, qo‘shilgan qiymat solig‘i (QQS), transport solig‘i va boshqa soliqlarni avtomatik tarzda hisoblash va to‘lash imkoniyati;

Chat-botlar yaratish – ularga yuklangan bilim bazasi orqali soliq to‘lovchilarni maslahat bilan ta’minlash va ba’zi soliq amallarini bajarishga yordam berish.

O‘zbekistonda LegalTech kompaniyalari – yuridik sohaga oid maxsus texnologiyalarni ishlab chiqishga ixtisoslashgan platformalar va dasturlar rivojlanib bormoqda. Ular soliq majburiyatlarini tahlil qilish va tizimlashtirish bo‘yicha Sun’iy intellektidan foydalanish imkoniyatlarini o‘rganmoqda. Bundan tashqari, O‘zbekiston Davlat soliq qo‘mitasi ilg‘or texnologiyalarni joriy etish bo‘yicha "Raqamli soliq inspeksiyasi" loyihasini ishga tushirdi. Ushbu loyiha doirasida Sun’iy intellekt orqali soliq to‘lovchilarning kreditga layoqatlilik darajasi, iqtisodiy faoliyati va moliyaviy barqarorligi avtomatik tahlil qilinmoqda.

Xulosa

Shunday qilib, O‘zbekiston Respublikasida ham Sun’iy intellekt davlat soliq tizimiga faol joriy etilmoqda. Bu quyidagilarni o‘z ichiga oladi:

- Soliq sohasida ish jarayonlarini soddalashtiruvchi turli platformalar yaratish;
- Soliq nazoratini rivojlantirish va mukammal soliq tizimini qurish;
- Soliq to‘lovchilarga yordam beruvchi robot-chatbotlardan foydalanish.

Shunga qaramay, Sun’iy intellektning huquqiy subyekt sifatida tan olinishi va u uchun yuridik javobgarlik masalasining hal etilishi ilmiy bahs mavzusi bo‘lib qolmoqda. Sun’iy intellekt juda tez rivojlanayotganligi sababli, O‘zbekiston ham ilg‘or davlatlar tajribasidan kelib chiqib, uni soliq huquqining obyekt yoki subyekt sifatida qonunchilik darajasida belgilashi zarur.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. O‘zbekiston Respublikasi Davlat soliq qo‘mitasi rasmiy veb-sayti – www.soliq.uz
2. Sun’iy intellekt va yuridik javobgarlik: xalqaro tajriba va O‘zbekiston sharoitida qo‘llash imkoniyatlari // Tashkent Law Review, 2022.
3. Якубов М.С., Жамалова Г.Б. «Интеллектуальные модели и методы поддержки принятия управленческих решений в налоговой службе». Современные концепции научных исследований. 72 я Международная научная конференция. «Евразийское Научное Объединение» • № 2 (72) • Февраль, Москва 2021
4. Жамалова Г.Б. «Налоговая политика на макро и микроэкономическом уровнях, ее сущность и принципы разработки». International scientific and technical journal. Innovation technical and technology Vol.1, №4.

THE MULTIDISCIPLINARY JOURNAL OF SCIENCE AND TECHNOLOGY

VOLUME-5, ISSUE-3

5. Жамалова Г.Б. «[Роль автоматизированных компьютерных систем в налоговом контроле](#)» Multidisciplinary Journal of Science and Technology Vol. 4 No. 2 (2024).
6. Жамалова Г.Б. «[Классификация подходов к интеграции и взаимодействию информационных систем](#)» Multidisciplinary Journal of Science and Technology Vol. 3 No. 4 (2023).
7. Жамалова Г.Б. «[Methods for simulation of taxation processes](#)» Web of Scientist: International Scientific Research Journal, Vol. 2 No. 12 (2021).
8. А.М Турғунов, Г.Б Жамалова. «[Принятие управленческих решений на основе прогнозирования налоговых поступлений](#)» Academic research in educational sciences Vol. 2, ISSUE 4, 2021
9. Жамалова Г.Б. «[Методы моделирование процессов налогообложения](#)» Central Asian journal of mathematical theory and computer sciences Vol. 3, ISSUE 4, april 2022.
10. Жамалова Г.Б. «[Информационное моделирование с применением искусственных нейронных сетей](#)» Academic research in educational sciences Vol. 1, ISSUE 3, 2020.